

Галина Махова

к.е.н., доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва

ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»

halyna.makhova@kneu.ua

Валентина Вострякова

к.е.н., доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва

ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»

valentyyna.vostriakova@kneu.ua

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглядається значення стратегії управління інтелектуальною власністю підприємства як складової загальної стратегії підприємства. Визначено два напрями реалізації такої стратегії – зовнішній та внутрішній і відповідні її компоненти, впровадження яких забезпечує ефективне управління інтелектуальною власністю.

Abstract. Importance of intellectual property strategy as component of general enterprise's strategy is considered. Two directions of such strategy's realization – external and internal are defined. Also appropriate components that should be provided for effective management of intellectual property are described.

Зростаюча роль нематеріальних активів підприємств у забезпеченні їхнього розвитку та підвищення вартості зумовлює необхідність адекватного управління ними, яке б сприяло не тільки реалізації стратегічних цілей підприємств, але й їх науково-технічному розвитку. На перший план виходить необхідність розробки відповідної стратегії управління інтелектуальною власністю підприємства, спрямованої на ефективне її використання, комерціалізацію та подальший розвиток.

Стратегія управління інтелектуальною власністю є складовою генеральної стратегії підприємства та визначається конкурентним середовищем, технологічними можливостями підприємства, його розміром та специфікою бізнесу. В основі управління інтелектуальною власністю лежить принцип «виключних прав» («exclusive rights»), який передбачає заборону використання об'єктів інтелектуальної власності іншими особами та реалізацію відповідних заходів у разі порушення цих прав. Для забезпечення відповідності стратегії управління інтелектуальною власністю загальній стратегії підприємства ключовим питанням є визначення ролі інтелектуальної власності у діяльності підприємства, можливостей та цілей її використання.

Стратегія управління інтелектуальною власністю за рекомендацією Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO) повинна мати два спрямування: зовнішнє – на забезпечення виключних прав, комерціалізацію об'єктів інтелектуальної власності; внутрішнє – аудит інтелектуальної власності, отримання та дотримання прав інтелектуальної

власності. Внутрішнє спрямування забезпечує виявлення та збереження інтелектуальної власності, а зовнішнє – підвищення конкурентоспроможності підприємства. Відповідно до цього визначаються її складові. Внутрішня стратегія інтелектуальної власності реалізується через її аудит, розробку політики в сфері інтелектуальної власності та стратегію отримання та збереження прав інтелектуальної власності. Зовнішня стратегія складається з: стратегії дотримання прав інтелектуальної власності, стратегії в області конкурентної розвідки, врахування соціально значущих питань.

Розглянемо ці складові стратегії інтелектуальної власності.

Аудит інтелектуальної власності є основним елементом узгодження стратегії інтелектуальної власності із загальною стратегією підприємства, він дозволяє краще зрозуміти як співвідносяться об'єкти інтелектуальної власності з основною діяльністю підприємства, виявити можливі напрями покращення діяльності в сфері розробок та досліджень [1]. Основними завданнями такого аудиту є:

- виявлення об'єктів інтелектуальної власності, які не використовуються підприємством або ж використовуються недостатньо;
- визначення власників об'єктів інтелектуальної власності, термінів дії їхніх прав;
- ідентифікація впливу на ключові технології підприємства, його найважливіші сфери діяльності;
- аналіз того, наскільки ефективно використовується інтелектуальна власність, як вона сприяє зростанню підприємства, її ролі у забезпеченні його конкурентоспроможності.

Аудит об'єктів інтелектуальної власності, по суті, являє собою інструмент стратегічного аналізу, який дозволяє виявити сильні та слабкі сторони підприємства, знайти нові бізнес-можливості [2].

Наступним елементом внутрішньої стратегії є політика в області інтелектуальної власності, що представляє собою сукупність правил, яких дотримується підприємство у відповідних питаннях. Це, зокрема, процес реєстрації, оцінювання, охорони інтелектуальної власності, принципи розподілу прав власності та відносин з контрагентами, збереження конфіденційної інформації. Важливою складовою політики інтелектуальної власності є визначення принципів її комерціалізації (права та обов'язки винахідників та організацій, де вони працюють, розподіл вигід) та управління активами інтелектуальної власності (видача ліцензій, розподіл роялті). Критичними є питання щодо прав власності на об'єкти інтелектуальної власності, оскільки не зважаючи на правила, що визначають права власності на різні види інтелектуальної власності (патенти, промислові зразки, авторські права), вони мають певні особливості, які мають бути враховані при визначенні правовласників. Особливого значення набувають ці питання при реалізації досліджень та розробок в державних організаціях, навчальних закладах.

Третій елемент внутрішньої стратегії – стратегія охорони та збереження інтелектуальної власності, яка передбачає вибір підприємством типу прав, які будуть охоронятися, і типу охорони (патент, торговий знак, комерційна таємниця, авторські права, тощо). Для збереження прав інтелектуальної власності підприємство повинне

відслідковувати дати закінчення терміну прав та їх пролонгації, мати план відповідних заходів для збереження портфелю ключових активів інтелектуальної власності.

Щодо зовнішньої стратегії, її основним елементом є забезпечення прав інтелектуальної власності, що поєднує наступальні та захисні задачі. Ці задачі вирішуються за допомогою отримання патентів, контролю за порушенням патентів, юридичного забезпечення патентних прав. Агресивні стратегії інтелектуальної власності призводять до загострення конкурентної боротьби в галузі, витіснення з ринку більш слабких конкурентів.

Зовнішня стратегія інтелектуальної власності передбачає конкурентну розвідку, задачі якої полягають у визначенні напряму та форми розвитку технологій та галузей. Для проведення конкурентної розвідки використовується патентна інформація, яка може надати значний обсяг різноманітних даних щодо розвитку галузі та діяльності конкурентів. Так, аналіз патентної інформації дозволяє виявити тенденції технологічних змін, дослідити життєвий цикл технологій, активність конкурентів в розробці певних технологій, забезпечити захист у разі позову щодо порушення патентних прав тощо. При вирішенні питань, пов'язаних із ліцензуванням або купівлею технологій, патентна інформація визначає наскільки захищеною та цінною є технологія. Використання патентної інформації може бути потужним інструментом не тільки конкурентної розвідки, а й стратегічного аналізу [3].

Розробляючи стратегію інтелектуальної власності слід пам'ятати про низку соціально значущих питань, які можуть дещо обмежувати вигоди від використання інтелектуальної власності або ж ускладнювати вихід на нові ринки. В першу чергу, мова йде про доступ до медичних препаратів першої необхідності (що надзвичайно важливо для фармацевтичних компаній), програмне забезпечення з відкритим кодом та, так звану, біорозвідку, яка згідно рекомендацій WIPO визначається як дослідження біорізноманіття з метою пошуку цінних генетичних ресурсів, зокрема, дослідження знань корінних народів (наприклад, щодо використання лікарських рослин).

Розробка стратегії управління інтелектуальною власністю передбачає пошук відповідей на низку питань, які стосуються, зокрема, ресурсного, організаційного забезпечення її реалізації та оцінювання її ефективності. Так, існує потреба у фахівцях у сфері інтелектуальної власності, конкурентної розвідки, стратегії, фінансів та права. Специфіка інтелектуальної власності визначає, що мають бути залучені працівники юридичного, дослідницького, фінансового, комерційного підрозділів, а також на загально корпоративному рівні розроблені заходи щодо формування культури підтримки інтелектуальної власності.

Отже, стратегія інтелектуальної власності має корелюватися із загальною стратегією бізнесу, підкріплювати її та підвищувати конкурентоспроможність підприємства та його продукції. При цьому вона має бути орієнтована як всередину самого підприємства, забезпечуючи ефективну розробку об'єктів інтелектуальної власності, їх аудит та комерціалізацію, так і назовні як інструмент конкурентної боротьби та елемент стратегічних рішень. Розробка та реалізація стратегії інтелектуальної власності передбачає значний обсяг різнопланової роботи різних підрозділів підприємства.

Література

1. Amy E. Wilson, James J. Decarlo The Intellectual Property (IP) Audit: An Effective IP Asset Management Tool <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0883911503008001011> (дата звернення 21.05.2022)
2. WIPO Training of Trainers Program on Effective Intellectual Property Asset Management by Small and Medium-Sized Enterprises 2013. IP Audit and Management http://www.economy.gov.lb/public/uploads/files/8793_1043_2652.pdf (дата звернення 20.05.2022)
3. WIPO (2015) *WIPO Guide to Using patent information*. Retrieved from: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_1434_3.pdf (дата звернення 21.05.2022)